

Azalaren egilea Daniel Tamayo

Maidier Uriarte ·

Daniel Tamayo margolaria (Bilbo, 1951) dugu portadaren egilea. 30 urtez Arte Ederren Fakultateko irakaslea pinturako jakintza arloan. Haren margolanetan beti aurkituko dugu kontakizunen bat, irudi, forma, sinbolo ugarik adierazita kolore bizi-biziz jantzita. Gizakiak irudika ditzakeen formak mugatuak direla badio ere, ezin hori esan haren margolan bati begiratzean. Proposatutako solasaldi honetan, arte postmodernoaren definizio bat bilatzera "behartu" dugu. Ez ote da atzera begirakoan egindako joera ezberdinen bilketa interesatu bat soilik?

Irudiak: Daniel Tamayo

Nola identifikatzen da joera postmodernoa?

Postmodernismoak barne hartzen ditu artearen historian sortu diren palo guztiak. Keinuak bezalakoak dira, burleskoa hein batean. Pinturaren, postmodernoa den familia handi horren barne legokeenaren ezaugarri bat izan zitekeen, margolanen formatu erraldoiak. Izan ere, sekula ez zen hain mihise handirik erabili margotzeko, hau da, enkargu bat ez bazen. Pintura postmodernoan, aldiz, koadroaren izaera plastiko hori azpimarratuko da, pintura orban nabarmen zena, margo kiloka erabiltzea..

Nolakoak izan ziren postmodernismoaren hastapenak Espainiako estatuan eta Euskal Herrian?

Pinturari dagokionez, aldizkari bidez iristen hasi zitzaigun. 1982an edo, lehenengo ARCO arte azoka ospatu zen eta gutxi gorabehera, garai berean hartuko zuten sozialistek boterea Espainiako estatu. Beraz, nazioarteko harremanak aldatu ziren eta, bereziki, nabarmenduko nuke Israelekin harreman diplomatikoak berreskuratu zirela. Jakina denez, artearen alorrean lobby judutarrek oso garrantzitsuak dira, galeria pribatuaren mailan bereak nagusitzen baitira. Hala, galeria asko ezarriko ziren Madrilan esaterako. Mugimendu honi (postmodernoari) Italian transbanguardia izena jarri zioten...

Transbanguardia, abangoardiak baino harago?

... Hitz honek azaldu nahi zuen artea ez zela jada mugimendu ezberdinen jarraipen bat, kontrajartzen direnak, batak aurrekoa gainditzen duena. Alegia, **abangoardiak agortuta daudela, amortizatuak, zaharkituak.** Zentzugabekeria zen beste abangoardia baten sortzea. Bagaje historiko horretan zehar, artistek zeharkako tunelak egin eta nahi zuten bezala jardungo zuten.

Estiloaren arbuiztea.

Beste ezaugarri esanguratsu bat, berezko estiloaren bazterketa izango da. Estiloa, paradigma moduko bat zen, alegia, artistaren izaera, haren lan guztietan inplizituki aurki baitzitekeen. Euskal Herrian adibidez, Chillida ere du, beti agertzen den txitxare moduko horrek definitzen baitu bere estiloa. Arte postmodernoan, ordea, askoren ustetan, **garrantzizkoa zen erakusketak guztiak nabarmen ezberdinak izatea, egilea bera bazen ere.** Joera hau, nolabait, arte kontzeptualaren ondorengoa da, non obra baino garrantzitsuagoa den artistaren atzealde ideologiko-emozionala. Hortaz, obra ondorio bat besterik ez da. Prozesuak du pisua eta garrantzia.

Apurketa.

Abangoardia serio, ganorazko, koherente, ia marka baten modukoa zen horrekin nolabait apurtu nahi zela sumatu nuen lehenengo aldia, esango nuke, La Caixan (1987) ikusitako erakusketak batean izan zela. AEBko artista batzuk zeuden erakusgai, tartean Jeff Koons, Cindy Sherman... Tamaina handiko argazkiak zeuden, nolabait margolanak ordezkatzen zituztenak. Jeff Koonsen oso lan probokatzailer bat zegoen, igerileku/ arrainontzi moduko batean saskibaloit batzuk lebitatzen (*Three Ball 50/50 Tank*).

Euskal Herriko artista oso modernoak bertaratu ziren, Alemaniako neo-espresionismoaren edo Italiako transbanguardiaren ildoan jarraitzaileak nolabait. Bat-batean, Atlantikoaren bestaldeko jarduerarekin egin zuten topo, garai berekoak, baina estetikoak arras ezberdina zen haien lana! Estetika askoz plastikoagoa zuen, artistaren arrastoa ikusezina zen ia. Gehienetan, artistak diseinatzaile gisa jarduten zuten.

Ezberdina zen orduan Europan egiten zena eta AEBn egiten zena, baina parekotasunik ere bazegoen ezta?

Bai, finean, errebendikatzen zen filosofia. Nolanahi ere, artista bere estudioan lanean dagoen antropoide bat da. Filosofiak eragingo dio agian, baina batez ere intuizioak gidatuko du. Esan nahi baita, **oinarri ideologiko zein filosofiko bertsuarekin, arte amerikarraren eta europarraren jarduna oso ezberdina zela,** alegia. Hala ere, diodana erredukzionismo bat da. Izan ere, Alemanian eta Ingalaterran, AEBko artearen parekoa zena ere ekoizten ari ziren.

Postmodernismoaren lehen seinaleak Europan, hirurogeiko hamarkadan sumatu zirela esan daiteke?

Mugimendu haiek poliki-poliki eratu egiten dira, baina belaunaldiari dagokionez, nik uste 80ko hamarkadan agertu zela. Ordu arte, kontzeptu arteak ekoizten jarraituko du. Kontua zera da, guztia nahastu egin dela, bata bestearekin lotu. Esan daiteke, gar egun 55 urte-edo dituztenek, aldi berean baina modu ezberdinean lan egiten zutela AEBn zein Alemania, Ingalaterra edo Italian.

Joerak Europa eta AEBn.

Europan bi plaza garrantzitsu zeuden. Adibidez, "Düsseldorferko eskola" izenez ezagutzen dena. Bertan ekoizten zena formalistagoa zen, eskultoreek adibidez. Haien eskulturak, nolabait, arkitektura aldarrikatzen zuten. **Pintura postmodernoan, arkitektura, tematika errepikakorra zen hain zuzen ere.**

Zehazki, iragana gogora ekartzen zuen arkitektura, iragan heroikoa. Beste irudi errepikatu bat zen txaluparena, arranean edo norazezan doan pertsonaia bat gainean duela. Txalupak igarotzea irudikatzen du, bidaia, *trans-bangoardia*.

Aldaketa? Pasatzea?

Bai, hori da, espermentazioa, joatea... Gainera, medio likidoak jarria du, hurbila da. Bestalde, garraio modu garaiak zein klasikoa da. Are gehiago, mitologiako pasarte askorekin lotura zuzena du, Caronteren txalupa eta abar.

Aurreko batean, burezurra edo espirala ere aipatu zenituen objektu pikturiko errepikakor gisa.

Nire inguruan asko erabiltzen ziren elementuak dira, transbanguardiak eta neoespresionismotik jasotako elementuak, batez ere lehenengotik. Hala ere, huraxe zen erakusten zen artea (La Caixako erakusketakoa). Aldi berean, mundu osoan zehar artista asko zebilen lanean, eta ezin da haien lana mespretxatu. Bestelako berrikuste sakonago batek jende askoren lana identifikatu eta kokatuko luke.

Mendiko heroia (1997)

Garaiak garai, beti daude pertsonaia nagusi batzuk tartean, orduan, pertsonaia "ofizialki" modernoa zena, (Miquel Barceló dugu, Europan (Anselm) Kiefer zen bezala. Jendeak *number one* zein den jakiteko behar moduko bat dauka. Ez du zerikusirik postmodernitatearekin.

Beraz, ezin esan, existitzen dela joera horiek guztiak bultzatu zituen arrazoi sakonik? Ez al zegoen intentziorik, abangoardien garaian bezalaxe? Programa bat?

Nik ezin dut hori esan. **Abangoardiak agortu arte aztertu dira.** Egia da Post-modernitatearen garaiak nolabaiteko arte heterogeneo, eklektikoarekin egiten duela bat. Baina esango nuke, **postmodernoa den horren irudia aztertu duan bakoitzean, hain zuzen ere, aurkitu dut irudi zehatzik ez duela.** Alegia, guztia da balizkoa, eta hau, ez da txarra ez ona ene ustez. Horrelakoxea da, bestelakoa ere izan zitekeen.

Zer da postmodernoa.

Ezin esan garaia postmodernoa zenik edo egoera politiko, sozial eta ekonomikoaren isla besterik ote zen. Hala da, jokabide heroiko hori, programatikoa, xede politiko hori... desagertua zen. Nolanahi ere, nik bizi izan nuen artistaren mistika hori, non, artearen kausari eskaintzen zion bere burua eta dirua sekula aipatzen ez zuen. Ordea, 80ko hamarkadako artista haien asmoa, aberats eta ospetsu bilakatzea zen eta hau aditzera ematen zen. Aurrekoekin alderatuz gero, amoralitate moduko bat zen. Haiek, dirua, egindako lan egokiaren ondorio gisa ulertzen zuten, koherentziatik abiatuta. Agian batzuek zein besteek berdina nahiko zuten, baina lehenago, ez zen aipatu ere egiten.

Artea negozio bilakatzen da, ekoitzi, kontratatu, promozionatu...

Bai, baina disimulurik gabe. Litekeena da artearen atzean egon den hori azkenik, erakutsi egin zela. "Burtsan kotizatzen" duen artea oso minoritarioa izan da beti. Baina hauxe da jendetzak MOMA, Guggenheim, Tate-aren bidez atzematen duena... Baina finean, arte honen jabeak dirudunak, banketxeak, instituzioak eta abar dira. Hau ez zen disimulatuko garai hartan.

Ba ote da postmodernitatearen oinordetzarik? Ala, alderantziz, erabat gainditua ote dago?

Agian arkitektoek gehiago duzue esateko. Azken finean, arkitekturaren alorrean argiagoa da ildo. **Hitza bera (postmodernoa) baita praxiak erreferente zuten filosofiaren garapena ere nabariagoak dira arkitekturan sortu ziren estiloetan.** Zuek argiago duzue... Niri Aldo Rossi postmodernoa zela aipatzen badidate, pentsatzen dut, "Hau agure bat ez al da?". Baina zergatik ez da postmodernoa, esaterako, Bruno Taut?

Bai, Bruno Taut, modernoa da, garai hartakoa, baina beste ildo bati jarraitzen dio, ezta?

Non dago ezberdintasuna, ideologian ala ekintzetan?

Zure lanari dagokionez, zein izan ziren zure erreferenteak 80ko hamarkadan?

Ez dakit garaiko eraginik izan ote nuen, baina nire ingurukoek margotzeko zuten joerak nolabait kutsatu ninduen. Hau da, irudietako margo ugaritasuna, testuraren bilaketa... esan bezala, erantsi zitzaidan jokabide hori eta oso eroso nengoela esan dezaket.

Arkitekturaren alorretik eraginak... bada, ezin esan artista/arkitekto postmoderno zehatzen batek eragin ninduenik. Aldo Rossi aipatu duzue, bada, arkitekto bezala gustatu zait eta de Chirico edo Carràren margo metafisikoarekin zerikusi handia du. Gainera, De Chirico eta Carrà biziki atsegin ditut eta beraien eragin handia izan dut. Haien lanean arkitekturaren erreferentea oso nabaria eta garrantzitsua da. Egia da, era berean, **arkitektura oinarri duten artisten lanak betidanik erakarri nauela.**

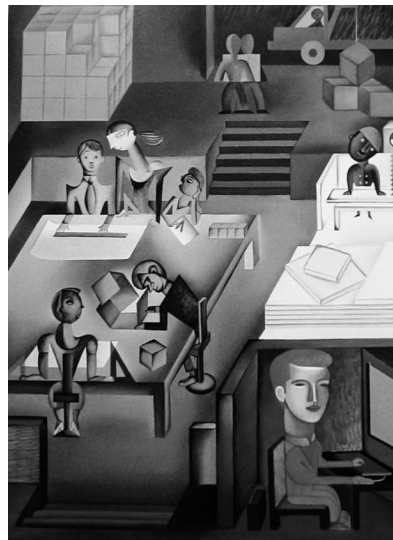
Adibidez, Dalí edo Miróren hasierako garaiak. Beraien zenbait lanek izugarritzko eragina izan dute nire lanean. Miróren *Tierra labrada* edo *La masía* izeneko lanek, adibidez. Edota arkitektura zoroak agertzen dituzten margolanak. Nire ustez Dalí edo De Chiricok arkitekto lana egiten dute, ezta? Alegiazko arkitekturak, intuitiboak, espazio horiek, kaleak, hiriak... sortzen dituztenean batez ere. Artista horiek asko eragin didate, edo interesa piztu didate beste hitz batzuekin esanda.

Mugimendu Modernoa eta postmodernoa baino gehiago, bi erro nagusi.

Nik esango nuke, arte plastikoan erabat ezberdinak diren bi eskola daudela. Bata **Marcel Duchampena da, bizitza teatro bilakatzen duena, artea egunerokotasunera eramatea, *happeningak*, artista bakoitza** heroik moduko bat da, egunero gauza ezberdinak suertatzen dira, gaur emakume jantziko zara... nolabaiteko *showa* bilatzen beti.

Performanceak hor du bere erroa

Salvador Dalí guztiak, kabareta, afrikarren inprobisazioak, rap-a, santeria... klimaxaren bilaketa alegia. Yves Klein egiten duena, emakumeak urdinez margotu eta mihisean zehar igurtzi, horra milioi bat dolar! Ekintza duchampianoa alegia. **Beste ildo, arrazionalistik dator. Malevix, Tatlin, horien iloba da Jorge Oteiza, Richard Serra...**

Taller de proyectos verde (2001)

Postmoderno eta moderno joerak bereizi beharrean, zuk bi adar horiek nabarmentzen dituzu beraz,

Bi adar dira, formalismoaren ikuspuntutik, gehien garatzen eta errepikatzen direnak denboran zehar.

Antzerki izaera nabariagoa duen ildoan, artistak paper bat interpretatzen du bizitzan, pintura edo parte-hartze publikoak egiten baditu ere. Beste ildo arrazionalak, arkitekturarekin zerikusi handiagoa du, espazialitatearekin. Errusiar konstruktibismoa, Bauhaus, Herbehereetako neo-plastizismoa, Düsseldorfeko eskola, AEBko minimalismoa.

Minimalismoa bizirik dago oraino. "Noiz bukatu zen minimalismoa? Urte hartako otsailaren..." **Datak, sailak, zein izan zen lehenengoa... joera hori absurdua da, "Il Giro"-aren modukoa da.** Minimala oraindik egiten da. Zer da, bada, Oteiza kaxak egiten hasi arte, ez zuela inork kaxarik egin ala? Bai zera!

Hibridoak.

Badira ordea hibridoak ere, pila bat, horiek erakartzen naute gehien. Aipatu dut Claes Oldenburg, bada, jenio bat da, izugarritzkoa. Sol Lewitten argitasuna du arrazionalan baina Marcel Duchampen ausardia freskoa aldi berean.

Hartuko du adibidez arratoi hau (ordenagailukoa) eta lanari deituko dio "Mouse". Estalki batean kokatuko du eta kablea leiho batetik sartuko da... edo koilara bat hartuko du eta plaza batean zulatuko du, hainbat metro luzeko koilara. Operazio hauek ia ingeniartzakoak dira, materiala, burutzea, transformazioak... Zein koilara aukeratu? Amerikarrentzat koilara ordezkatzen duen koilararen izendatzaile komunetako txikiena. Koilararen zenbateko tartea sartzen da lurrean? Nik 1969an ikusi nuen bere lana Londresen, orduan postmoderno hitza existitzen ote zen? Sumatzen zen, eratzen ari zen... Baina kontzientzia orokorrik ez zegoen...

"Imaginaris" erakusketako katalogoan, azaltzen dira zure aspaldiko akuarela batzuk, *Refugio, Casa del pueblo, Embarcadero* eta *Viviendas poco recomendables* hain zuzen ere, 80ko hamarkadakoak. Guztietan eraikinak eta arkitektura nagusitzen dira.

Bai, egia esan, proiektu mailako marrazkiak dira. Bertan arkitektura absurduekin jolastan nuen, baina arkitektura buruan nauela. Tesia bukatu nuen garaikoak dira, bertan proiektuaren gaia dezente sakondu nuen.

Nola eraikiko den pentsatu gabe, ideien mailan lan egitea soilik...

Eraikin batekin jolastu dezaket, baina utopiarekin ere jolastea posible da ezta? Nik ondo pasatzen dut horrekin. Are gehiago, noizbait margotzeaz uztan badiot, horri ekingo diot, asko atsegin baitut.

Ordenagailuan bloke birtual bat hartzen dut eta zultuzten hasten naiz, barruan sartzen naiz... eta zeharo eskapatzen horretan ari naizela... gero esango dut "hara zer txorakeria!". Eskultura bat dela pentsatzen duzu, baina pertsonaiaren bat sartu eta horra hor sekulako eraikina aizu!

Portada beraz, horrela eratu duzu orduan?

(Barrez) Bai, nik egiten ditudan arkitekturak dira...

* Mainer Uriarte arkitektoa da eta UPV/EHUren Euskara eta Eleaniztasuneko Errektoreordetzaren 2009ko deialdiko doktoratu aurreko ikerketa-beka onuraduna.